

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง หลักนิติธรรมและบทบาทของทนายความในกระบวนการยุติธรรมทาง
อาญา

จัดทำโดย

ว่าที่ร้อยตรี ดร. ถวัลย์ รุยาพร นายกสภทนายความ
รหัส 500015

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตร หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย (นธป.) รุ่นที่ 5
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมและบทบาทของทนายความในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ว่าที่ร้อยตรี ดร. ถวัลย์ รุยาพร¹

บทคัดย่อ

บทคัดย่อหรือสาระสังเขป

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการที่กระทบต่อสิทธิของบุคคล การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้มีอรรถคดีซึ่งต้องเข้ามาอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงมีความสำคัญ ทำให้มีการนำหลักนิติธรรมในการอำนวยความสะดวกมาบัญญัติไว้ในกฎหมายสูงสุดของรัฐเพื่อยังให้เกิดความยุติธรรมขึ้น ซึ่งหลักนิติธรรมดังกล่าวนี้ ทั้งตามแนวคิดและนิยามของต่างประเทศไทยและประเทศไทย คือ หลักความยุติธรรมตามกฎหมาย ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ จึงได้บัญญัติหลักการสำคัญที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมในด้านการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้มีอรรถคดีว่า รัฐพึงจัดให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทนายความให้ ทั้งนี้ ผู้ที่บังคับใช้กฎหมายซึ่งประกอบด้วย ตำรวจ พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา ล้วนเป็นบุคลากรภาครัฐ มีเพียงทนายความเท่านั้นที่เป็นผู้ประกอบวิชาชีพอิสระไม่ตกอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของภาคส่วนใด แต่ยังคงดำเนินตามหลักเกณฑ์ภายใต้ข้อบังคับมรรยาททนายความ ทนายความจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทในการอำนวยความสะดวกในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างอิสระ สามารถช่วยคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องอรรถคดีในคดีอาญาได้ตลอดทุกชั้น ทุกขั้นตอน ทนายความมีส่วนช่วยในการเผยแพร่ให้ความรู้ทางกฎหมาย รวมถึงในส่วนของทนายอาสาที่มีส่วนช่วยในการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสให้ได้รับความเป็นธรรม และอำนวยความสะดวกให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึง เป็นธรรม และเท่าเทียม ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและหลักนิติธรรม

คำสำคัญ หลักนิติธรรม ทนายความ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

¹ นายกสภาทนายความ

ความนำ

หลักนิติธรรม ประกอบด้วยหลักการสำคัญ คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบธรรมของกฎหมาย และหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เป็นต้น ทั้งนี้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในหมวด 3 อาจกล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองหลักนิติธรรมไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเอง ทั้งนี้ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชน โดยเฉพาะจำเลยหรือผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงได้รับการคุ้มครองและอยู่ภายใต้หลักนิติธรรมด้วย หนายความผู้เป็นกลจักรสำคัญประการหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เมื่อปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กรอบของกฎหมาย ทั้งที่เป็นกฎหมายส่วนหนายความก็ดี หรือกฎหมายอื่นก็ดี ย่อมสอดคล้องกับหลักการตามรัฐธรรมนูญและหลักนิติธรรมไปพร้อมๆ กัน

วิชาชีพหนายความตามพระราชบัญญัติหนายความ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตราพระราชบัญญัติหนายความขึ้นในปี พ.ศ. 2457 กล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับหนายความภายใต้ระบบกฎหมายและยุคสมัยปัจจุบันเป็นฉบับแรก โดยกำหนดให้หนายความอยู่ในความดูแลของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ หนายความต้องจดทะเบียนและได้รับใบอนุญาตให้เป็นหนายความ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เป็นผู้มีหน้าที่ควบคุมมรรยาทหนายความด้วย

ต่อมามีพระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ. 2477 พระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ.2481 และพระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ. 2483 ในฉบับนี้ ได้แก้ไขคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นหนายความ จากเดิมหนายความต้องเป็นเนติบัณฑิต แก้ไขเป็นให้ผู้ที่จบปริญญาตรีทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยเข้าเป็นหนายความชั้น 1 ได้ ต่อมาในปี พ.ศ.2508 มีพระราชบัญญัติหนายความฉบับใหม่ ได้กำหนดให้เนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้มีอำนาจออกใบอนุญาตหนายความ รวมถึงบริหารจัดการด้านทะเบียนหนายความและมรรยาทหนายความแทนอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ที่ทำหน้าที่นี้มาแต่เดิม โดยผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางนิติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยต่างๆ จะต้องผ่านการอบรมจากสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา สอบผ่านเป็นเนติบัณฑิตเสียก่อนจึงสามารถจดทะเบียนเป็นหนายความชั้นหนึ่งได้ มีสิทธิที่จะว่าความได้ทั่วประเทศ ส่วนผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีแต่ไม่ได้สอบผ่านเป็นเนติบัณฑิตเป็นหนายความชั้นสอง หนายความประเภทนี้มีสิทธิว่าความได้เฉพาะในศาลเท่าที่ระบุไว้ในใบอนุญาต

ภายหลังพระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ. 2508 ได้มีการจัดตั้งสมาคมหนายความชั้น และต่อมา นายมารุต บุณนาค นายกสมาหนายความ ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติหนายความซึ่งมีประเด็นสำคัญคือ ให้หนายความเป็นผู้ควบคุมและบริหารจัดการวิชาชีพหนายความด้วยตนเอง ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวได้แก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายครั้งและได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2528 มีชื่อว่าพระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ. 2528 นับแต่นั้นเป็นต้นมา หนายความในประเทศไทยต้องเป็นผู้ที่สภานายความรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นหนายความ โดยมีเพียงหนายความ

ชั้นหนึ่งเพียงประเภทเดียว การบริหารกิจการของสภานายความอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่การควบคุมของบรรดานายความเท่านั้น

หลักนิติธรรมในประเทศไทย

คำว่า หลักนิติธรรม มีที่มาจากคำในภาษาอังกฤษที่ว่า Rule of Law ทั้งนี้แม้ว่าจะแปล Rule of Law ได้หลายความหมายก็ตาม ดังเช่นแปลว่าหลักความยุติธรรมตามกฎหมาย² แต่ก็ปรากฏว่าโดยทั่วไปแล้วในประเทศไทยใช้ว่า หลักนิติธรรม มากที่สุด หลักนิติธรรมหมายถึงการเคารพเชื้อฟังกฎหมาย และหมายถึงรัฐต้องใช้อำนาจในการปกครองตามหลักกฎหมายและใช้อำนาจภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้ วิสิฐ ญาณภีร์³ ได้อ้างถึงคำกล่าวที่ว่า “รัฐบาลโดยกฎหมายมิใช่โดยตัวบุคคล” (Government by law and not by men) หมายถึง รัฐบาลแม้ว่าจะทรงไว้ซึ่งอำนาจในการบริหารประเทศ แต่ก็ไม่มีอำนาจที่จะดำเนินการนอกกรอบของกฎหมาย การกระทำของรัฐบาลต้องเป็นไปตามกฎหมาย (Rules) หลักนี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหลักเรื่องความเป็นกลาง (Neutrality) ความเป็นระเบียบแบบแผน (Uniformity) และความแน่ชัด (Predictability) และส่งผลต่อมาตรฐานความยุติธรรมหรือความเป็นธรรมในการใช้อำนาจรัฐของฝ่ายบริหาร ความเป็นอิสระไม่ถูกรอบงำโดยอำนาจอื่นของฝ่ายตุลาการ รวมถึงการบริหารจัดการให้เกิดความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมด้วย

ความหมายของหลักนิติธรรมที่เป็นแนวคิดของนักปรัชญาให้คำนิยามและความหมายไว้ดังนี้ เช่น

ศาสตราจารย์จิติ ดิงศภัทัย⁴ เรียกหลักนิติธรรมว่ากฎของกฎหมายและอธิบายว่า “ยังมีสิ่งที่อยู่เหนือบทบัญญัติของกฎหมาย บรรดาที่รัฐสถาปนาบัญญัติขึ้นตามวิถีทางรัฐธรรมนูญนั้นอยู่อีก ซึ่งในปัจจุบันเข้าใจกันโดยทั่วไปว่า หลักนิติธรรม ในภาษาไทยยังไม่ยุติว่าจะใช้คำอะไรแปลตามอักษรก็ว่า กฎของกฎหมาย แต่ไม่ใช่ข้อกำหนดหรือบทบัญญัติทั้งหลายที่มีอยู่ ในตัวกฎหมายหรือกฎอันเป็นหลักในมาตราต่างๆ ของพระราชบัญญัติหรือหลักที่กฎหมายลักษณะต่างๆ กำหนดไว้ แต่หมายความถึงกฎที่บังคับตัวบทกฎหมายหรือที่บังคับกฎหมายลักษณะต่างๆ ให้ กฎหมายเหล่านั้นต้องอยู่ในกรอบในบังคับของกฎนั้นอีกชั้นหนึ่ง ในความหมายทำนองเดียวกับกฎที่บังคับการเล่น เช่น กติกาฟุตบอลหรือชกมวย กฎหมายต้องอยู่ภายใต้กฎที่ว่า “Rule of Law” นี้ อีกชั้นหนึ่ง... ความหมายของ Rule of Law คือ ประมวลหลักของสิทธิขั้นมูลฐานที่แทรกอยู่ในองค์กรแห่งรัฐซึ่งมีอำนาจและวิธีการอันจะทำให้สิทธิเหล่านั้นมีผล ประกอบด้วยหลักสถาบันและวิธีการ ซึ่งมีอยู่ในกฎหมายอันชุมชนรับรองและ

² ถาวร โปธิ์ทอง, “การประชุมสันติภาพของโลกโดยทางกฎหมาย,” วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ตอน 2) 1, (กันยายน 2512): 191

³ วิสิฐ ญาณภีร์. “บริบทหลักนิติธรรมในต่างประเทศ,” (รายงานการวิจัย, 2547), 5.

⁴ อ้างถึงใน วิษณุ เครืองาม, “หลักนิติธรรมกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ,” เอกสารบรรยาย ในที่ประชุมสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง, กรุงเทพมหานคร, 1 กรกฎาคม 2552, หน้า 21.

คุ้มครองประโยชน์ของเอกชนโดยจำกัดขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หลักที่วางนี้ใช้บังคับแก่ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ และทนายความ จึงเป็นที่รับรองกันว่าเป็นกฎหมายอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการก่อดิสทิชันมูลฐานตามกฎหมาย ความคิดที่ว่ามีกฎหมายบังคับเหนือกฎหมายอีกชั้นหนึ่งนั้นมิใช่ว่าจะเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน หากแต่มีมาแต่ดั้งเดิม เพียงแต่ไม่เรียกร่องชัดแจ้งออกมาว่า หลักนิติธรรม เท่านั้น”

กำชัย จงจักรพันธ์⁵ ได้นำเสนอสาระสำคัญของหลักนิติธรรมเอาไว้ กล่าวโดยสรุป คือกฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป คือ กฎหมายต้องบังคับใช้กับบุคคลทุกคนโดยเสมอภาคกัน กฎหมายต้องไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับกับกรณีใดกรณีหนึ่งหรือกับคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง เป็นการวางกฎกติกาสำหรับสังคมเป็นการทั่วไป หรือหากเป็นกรณีที่กฎหมายมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้บังคับแก่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อาชีพหรือวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่ง แต่ได้ใช้บังคับแก่คนกลุ่มนั้นๆ อาชีพหรือวิชาชีพนั้นๆ เป็นการทั่วไปโดยเสมอภาค ก็ถือว่ากฎหมายนั้นใช้บังคับเป็นการทั่วไปด้วยเช่นกัน ดังเช่น กฎหมายเกี่ยวกับวิชาชีพทนายความ ใช้บังคับแก่ผู้มีวิชาชีพทนายความโดยเฉพาะ กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมธุรกิจประกันภัย ใช้บังคับแก่บุคคลในวงการประกันภัย หลักการนี้มีไว้เพื่อป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจออกกฎหมายโดยมุ่งหมายกลั่นแกล้งบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ก่อให้เกิดความอยุติธรรมในสังคมเพราะกฎหมายกลายเป็นเครื่องมือในทางมิชอบของผู้ใช้อำนาจรัฐ และกฎหมายที่มีลักษณะเช่นนั้นถือได้ว่าขัดต่อหลักนิติธรรม ย่อมมิอาจใช้บังคับได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวดที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 26 วรรคหนึ่ง “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย” มาตรา 26 วรรคสอง “กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง⁶

กฎหมายจะบัญญัติให้การกระทำใดเป็นความผิดอาญาและมีโทษย้อนหลัง หรือมีโทษย้อนหลังหนักกว่าเดิมไม่ได้ หากในขณะกระทำการใดๆ ไม่มีกฎหมายกำหนดให้การกระทำนั้นเป็นความผิดอาญากฎหมายที่ออกในภายหลังจะบัญญัติให้การกระทำนั้นเป็นความผิดและมีโทษอาญาย้อนหลังไม่ได้ และในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้การกระทำใดเป็นความผิดและมีโทษอาญาอยู่แล้ว กฎหมายที่ตราออกมาในภายหลังจะบัญญัติให้มีโทษย้อนหลังหนักขึ้นมิได้ด้วย หลักนี้ตรงกับสุภาษิตกฎหมายโรมันที่ว่า ไม่มี ความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย อย่างไรก็ตาม หากเป็นกรณีที่บัญญัติ

⁵ ศาสตราจารย์ ดร. กำชัย จงจักรพันธ์, “หลักนิติธรรม ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืน,” Available [Online] URL: <http://www.lrc.go.th/?p=5716>, ๒๕๕๖ (สิงหาคม, ๑).

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

กฎหมายย้อนหลังให้เป็นคุณ คือ การกระทำที่เป็นความผิดตามกฎหมาย รัฐ จากที่เคยเป็นความผิดให้ไม่เป็นความผิดก็ดี จากที่เคยมีโทษหนักเป็นโทษเบาลงก็ดีไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 29 วรรคหนึ่ง บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

- ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยบริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิด

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 29 วรรคสอง ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มี ความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น เสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้⁷

- หลักความเป็นอิสระและเป็นกลางในการพิจารณาพิพากษาคดีของตุลาการ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 10 ศาล ส่วนที่ 1 บททั่วไป มาตรา 188 วรรคสอง ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษารรคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง

- รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจและต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายให้ไว้เท่านั้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 1 บททั่วไป มาตรา 3 วรรคสอง รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม

หลักนิติธรรมและบทบาทของทนายความในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ก็ได้บัญญัติหลักการสำคัญเอาไว้ อย่างสอดคล้องกับหลักนิติธรรมในด้านการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้มีอรรถคดีโดยบัญญัติไว้เป็นหลักสำคัญใน มาตรา 68 วรรคหนึ่ง “รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร” มาตรา 68 วรรคสาม “รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมรวมถึงการจัดหาทนายความให้”⁸ นอกจากนั้น รุ่งนภา เอี่ยมศรี⁹ ยังได้กล่าวถึงแนวคิดที่ว่าสิทธิและฐานะของผู้ถูกกล่าวหา คือ ประธานในคดี มีความมุ่งหมายเพื่อคุ้มครอง

⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

⁹ รุ่งนภา เอี่ยมศรี, “สิทธิของผู้ต้องหาต่อการช่วยเหลือทางกฎหมาย”, (วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต), น.715.

สิทธิเสรีภาพของบุคคล มิให้ถูกกระทบจากการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเกินความจำเป็นในการดำเนินคดี ซึ่งในนานาประเทศที่พัฒนาแล้วให้ความสำคัญอย่างยิ่ง รวมถึงหลักความเสมอภาค ซึ่งถือเป็นหลักพื้นฐานของความยุติธรรมที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการต่อสู้คดีในประเทศไทยปรากฏครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2478 โดยได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ด้วยการให้ศาลจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูง ตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป เรียกว่า คดีอุกฉกรรจ์ ถ้าจำเลยยากจนไม่มีทนายความของตัวเอง ศาลจะตั้งทนายความให้ บทบัญญัติในเรื่องนี้ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเรื่อยมา 3 ครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2527 ครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2532 ครั้งที่สามในปี พ.ศ. 2539 และในมาตรา 134 ทวิ ได้บัญญัติว่า “ในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่า มีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้ การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงและให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลตามระเบียบของกระทรวงยุติธรรม”¹⁰ แสดงให้เห็นได้ว่ากฎหมายไทยเริ่มให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในคดีอาญาอย่างชัดเจนบ้างแล้วในระดับหนึ่ง ในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมในส่วนของการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความแก่ผู้ต้องหา ซึ่งได้ยกเลิกมาตรา 134 ทวิ และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 โดยเปลี่ยนเป็น มาตรา 134/1 แทน

การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลย ในต่างประเทศมีความแตกต่างกันตามประวัติศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศนั้นๆ แต่ก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในด้านที่ได้กำหนดรับรองหรือบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือคำพิพากษาของศาลสูงสุด ดังที่ ณรงค์ ใจหาญ¹¹ ได้กล่าวสรุปถึงการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษไว้ว่า สิทธิการมีทนายความช่วยเหลือให้แก่ผู้ต้องหาในทางคดีอาญาในประเทศอังกฤษ ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาคดีอาญาไว้ใน The Police and Criminal Evidence Act. 1984 (PACE) ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักปฏิบัติของเจ้าพนักงานตำรวจแต่ได้กำหนดหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญา ไว้ด้วย โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาสิทธิที่จะได้รับคำปรึกษาทางกฎหมายจากทนายความเป็นการเฉพาะตัว ทั้งนี้ ยังบัญญัติรับรองสิทธิไว้อีกว่า ผู้ถูกควบคุมตัวต้องได้รับแจ้งสิทธิที่จะได้รับคำปรึกษาทางกฎหมายเมื่อมาถึงสถานีตำรวจ ผู้ถูกคุมขังมีสิทธิจะแจ้งทนายความที่จะให้คำปรึกษา ถ้าผู้ถูกคุมขังไม่มีหรือ ไม่รู้จักทนายความ เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมต้องแจ้งความจำนงต่อโครงการทนายความที่ให้คำปรึกษา ถ้าไม่สามารถหาทนายความได้หรือทนายความไม่สามารถให้คำปรึกษาผู้ถูกคุมขังได้ก็จะจัดหาทนายความตาม

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 713

¹¹ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, รายงานฉบับสมบูรณ์ เรื่อง โครงการศึกษาและพัฒนาระบบทนายความสาธารณะ (Public Defender) เสนอ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม , 2547, น. 104 อ้างถึงใน Criminal Defence Service at Police Station and Court , April 2003.

บัญชีรายชื่อผู้ซึ่งเต็มใจที่จะให้คำปรึกษา หรือใช้วิธีอื่นจนกว่าจะพบทนายความที่เต็มใจให้คำปรึกษา นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติอื่นอีกที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิของประชาชนในทางกฎหมาย¹² นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดให้คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายดำเนินการให้บริการด้านทนายความแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยผู้ถูกจับหรือผู้ถูกคุมขังมีสิทธิที่จะปรึกษากับทนายความเป็นการเฉพาะตัว เพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดีอาญา

ทนายความก็เป็นส่วนหนึ่งในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนทั้งในคดีแพ่งและในคดีอาญา ทนายความจึงมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานทางกฎหมายของประชาชน ตั้งแต่ในชั้นจับกุม สอบสวน และชั้นพิจารณา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดสิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความไว้ ได้แก่

ชั้นจับกุม

มาตรา 7/1 ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอเจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรกและให้ ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน
- (3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร
- (4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง

มาตรา 83 ในการจับเจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับนั้นว่าเขาต้องถูกจับ แล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับพร้อมด้วยผู้จับ เว้นแต่สามารถนำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ในขณะนั้นให้นำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบดังกล่าวแต่ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป

ในกรณีเจ้าพนักงานเป็นผู้จับต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ หากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับ พร้อมแจ้งด้วยว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมที่สามารถดำเนินการได้โดยสะดวกและไม่เป็นการขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับหรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณี ในการนี้ให้เจ้าพนักงานผู้จับบันทึกการจับดังกล่าวไว้ด้วย

¹² กฎหมายที่เรียกว่า The Access to Justice Act. 1999 ยังให้อำนาจประธานศาลฎีกาในการออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายด้วย โดยมีสาระสำคัญว่าประชาชนต้องได้รับการช่วยเหลือโดยทนายความที่มีความรู้ความสามารถตั้งแต่ชั้นจับกุมจนถึงที่สุด

มาตรา 84 วรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับต้องเอาตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 โดยทันที และเมื่อถึงที่นั่นแล้วให้ส่งตัวผู้ถูกจับแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจของที่ทำการของพนักงานสอบสวนดังกล่าว เพื่อดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับให้เจ้าพนักงานผู้จับแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบ ถ้ามีหมายจับให้แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบและอ่านฟังและมอบสำเนาบันทึกการจับแก่ผู้ถูกจับนั้น

(2) ในกรณีที่ราษฎรเป็นผู้จับให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวบันทึกชื่ออาชิว ที่อยู่ของผู้ถูกจับ ทั้งข้อความและพฤติการณ์แห่งการจับนั้นไว้ และให้ผู้ถูกจับลงลายมือชื่อกำกับไว้เป็นสำคัญเพื่อดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบและแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การก็ได้และถ้อยคำของผู้ถูกจับอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

ชั้นสอบสวน

มาตรา 134 /1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ยื่นฟ้องสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีความจริงหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่อัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาก่อนว่ามีความจริงหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

มาตรา 134/3 ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

มาตรา 134/4 ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

(1) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(2) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้

ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้ไวต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่งหรือก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และมาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้

ในปัจจุบันในคดีที่ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชน ต้องมี “ที่ปรึกษากฎหมาย” เข้าร่วมฟังในการสอบสวนด้วยตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

มาตรา 75 วรรคสอง ในการแจ้งข้อกล่าวหาและสอบปากคำเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดจะต้องมีที่ปรึกษากฎหมายของเด็กหรือเยาวชนร่วมอยู่ด้วยทุกครั้ง พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่าเด็กหรือเยาวชนมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ ทั้งนี้ เมื่อคำนึงถึงอายุ เพศ และสภาพจิตของเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดแต่ละราย

สรุปบทบาทของทนายความ

โดยที่หลักนิติธรรมมีความสำคัญ คือ เป็นหลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครองความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลักไม่มีความผิดและไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย และหลักความเป็นกฎหมายสูงสุด โดยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 บัญญัติหลักการสำคัญเอาไว้ได้อย่างสอดคล้องกับหลักนิติธรรมด้านการอำนวยความยุติธรรม ในกระบวนการยุติธรรมมีผู้บังคับใช้กฎหมายที่เป็นบุคลากรภาครัฐประกอบด้วย ตำรวจ พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา ส่วนทนายความเป็นผู้ประกอบวิชาชีพอิสระ ไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของรัฐ หากแต่ทนายความต้องปฏิบัติหน้าที่ภายใต้พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 โดยมีข้อบังคับมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 กำกับดูแล การที่วิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพอิสระ ดังนั้น บทบาทของทนายความจึงมี 2 ด้าน คือ ทนายความที่ประกอบอาชีพโดยอิสระ กับ ทนายความอาสาของสภาทนายความตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 ในการทำหน้าที่ของทนายความที่ประกอบวิชาชีพอิสระ ทนายความจึงอยู่ในฐานะตัวแทนประชาชนผู้มีอรรถคดี โดยมีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย รักษาสิทธิตามกฎหมายของผู้ถูกกล่าวหา แสวงหาพยานหลักฐาน พิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ในด้านของประชาชนผู้ตกเป็นจำเลย กล่าวได้ว่า เป็นการอำนวยประโยชน์ในการให้ความคุ้มครองสิทธิของประชาชนผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาตั้งแต่ชั้นจับกุม สอบสวน ชั้นพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมถึงเยาวชนในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ด้วย

ในด้านบทบาทของทนายความอาสาของสภาทนายความ ทนายความอาสาทำหน้าที่ให้คำปรึกษาทางกฎหมายโดยทนายความอาสาแก่ประชาชน ณ ที่ทำการของสภาทนายความและช่องทางอื่น เช่น ทางโทรศัพท์หรือทางเว็บไซต์ของสภาทนายความ โดยประชาชนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นการอำนวยการให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ตามหลักนิติธรรมโดยเสมอ

ภาคกัน นอกจากนี้ ยังมีโครงการทนายความอาสาที่ให้คำปรึกษาแก่ประชาชนประจำส่วนราชการต่างๆ สภาทนายความได้วางระเบียบไว้ในการจัดการให้ผู้เป็นทนายความอาสาที่ได้ขึ้นบัญชีกับสภาทนายความประจำ ณ หน่วยงานราชการเพื่อให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่ประชาชนที่มาติดต่อราชการ การดำเนินการด้านทนายความอาสาของสภาทนายความเหล่านี้เป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายที่เกิดประโยชน์เป็นคุณูปการแก่ประชาชนผู้มีอรรถคดีแต่มีฐานะยากไร้และไม่ได้รับความเป็นธรรมเสมอมา

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ถาวร โพธิ์ทอง. “การประชุมสันติภาพของโลกโดยทางกฎหมาย.” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(ตอน 2), กันยายน 2512 : 191

ทศธรรม. “ตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี,” สถาบันพระปกเกล้า, 2549.

แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2558-2561. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุตรไพศาล, 2558.

มาตยา อิงคนารถ และคณะ. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยโบราณ – กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น. กรุงเทพมหานคร:

โอเดียนส์โตร, 2546.

รุ่งนภา เอี่ยมศรี. “สิทธิของผู้ต้องหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมาย”, วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

วิชา มหาคุณและคณะ. จริยธรรมในวิชาชีพกฎหมาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, 2558.

วิสิฐ ญาณภีร์. “บริบทหลักนิติธรรมในต่างประเทศ.” รายงานการวิจัย, 2547

ศึกษา อุ่มเจริญ. “การใช้อำนาจทางการปกครองกับการพัฒนาประชาธิปไตย: ศึกษา เฉพาะกรณีการใช้อำนาจ

ทางปกครองของฝ่ายปกครอง,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

สมยศ เชื้อไทย. หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2550.

เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์

ณรงค์ ใจหาญ และ คณะ, รายงานฉบับสมบูรณ์ เรื่อง โครงการศึกษาและพัฒนาระบบทนายความสาธารณะ

Public Defender) เสนอ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม , 2547,

วิษณุ เครืองาม, “หลักนิติธรรมกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ,” เอกสารบรรยาย ในที่ประชุมสำนัก

ธรรมศาสตร์และการเมือง, กรุงเทพมหานคร, 1 กรกฎาคม 2552.

ข้อมูล/สารนิเทศอื่นๆบนอินเทอร์เน็ต

กำชัย จงจักรพันธ์, “หลักนิติธรรม ความหมาย สำคัญ และผลของการฝ่าฝืน,” Available [Online] URL:<http://www.lrct.go.th/?p=5716>, 2556 (สิงหาคม, 1).

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา